

ŽELIMIR ŠKARICA I ZVONIMIR ŠULJAK:

Knin na starim razglednicama i vedutama

Grad Knin i Ogranak Matice hrvatske Knin

Knin, lipanj 2011. godine

Grad Knin (pod imenom *Tenen*) prvi put se spominje u djelu bizantijskog cara Konstantina Porfirogeneta u X. stoljeću kao sjedište istoimene župe. Imao je burnu i zanimljivu povijest iz koje se može dosta toga naučiti, ako su učitelji pametni. Dio te duge i burne povijesti kao i okolice grada možemo vidjeti i u ovoj monografiji na starim razglednicama. Najstarije su snimljene prije više od sto godina, gdje se oslikava klasični kninski motiv - panorama grada s tvrđavom i rijekom Krkom, ulice i *Montijeva glavica*. Neke druge razglednice prikazuju život oko glavne ulice u Kninu i na tržnici. Poslije su snimane fotografije na željezničkoj stanici i oko nje, a najnovije nam daju slike razvoja grada i spajanje s okolnim selima.

Razglednica nije ništa drugo nego poštanska karta sa slikom grada ili nekog drugog motiva ili pak skup fotografija o nekom krajoliku i motivu koji nam je baš tog trena „zapeo za oko“. One po svojoj prirodi daju neposredan, jasan i precizan uvid u vrijeme nastajanja snimke. Fotografski aparat jednostavno ne zna „lagati“. S njim „zastane“ trenutak vremena i događaja, da bi nam sve to mnogo godina kasnije poslužilo za preciznu rekonstrukciju prohujalog vremena i našeg stvaralačkog nadahnuća. Fotografija govori univerzalnim i lako čitljivim jezikom.

Mnogobrojne razglednice Knina i okolice razvrstane su prema motivu, odnosno temi koje prikazuju; one su u monografiji složene kronološki (od najstarijih do najnovijih). Na početku monografije nalaze se one razglednice koje prikazuju panoramu grada i tvrđavu iznad grada. Snimljene su iz južnog smjera s obronaka *Ljupča* i *Konja*, pa preko istočnog smjera s livada, oko Knina i brdašca *Gajnjača*, do skoro sjevernog smjera s *Montijeve glavice* i razkrižja kod *Dešića*.

Nakon njih slijede razglednice s prikazom tvrđave, kako panoramske, tako i one koje prikazuju dijelove i zanimljive detalje same tvrđave. Razglednicama prethodi tekstualni dio monografije u kojemu autori opisuju tvrđavu od njenog građenja do njene današnje funkcionalnosti.

Iza razglednica s prikazom tvrđave slijede razglednice o glavnim ulicama Knina, počevši od *Atlagića mosta* do raskrižja kod *Dešića* (danas *Trga Oluje*). Tu se nalaze razglednice koje „govore“ o *Atlagića mostu*, ulicama ispred stare tržnice i tržnici, crkvi sv. Ante sa samostanom, zgradi starog Kninskog muzeja (zgrada *Fontana*), nastavku glavne ulice i crkvi *Bogorodičin pokrov*, hotelu *Grand* (poslije hotel *Dinara*), dijelu ulice ispred željezničke stanice s trgom (danas *Trg*

Ante Starčevića), te o nastavku iste ulice do trga s raskrižjem kod *Dešića* (danas *Trga Oluje*).

U ovoj monografiji nalazi se puno razglednica koje oslikavaju željezničku stanicu, s obzirom da je Knin oduvijek bio veoma važno željezničko čvorište. Autori nam prvo donose kratku povijest željeznice u Kninu. Navode da je prva željeznička pruga do Knina izgrađena iz smjera Siverića već 1888. godine, s namjerom da se gradi dalje spoj preko Like za Zagreb. Taj je spoj završen 1925. godine, da bi 1948. bila izgrađena i pruga iz pravca Bosne i Hercegovine, a 1962. završena je i pruga do Zadra. Stara željeznička stanica, prve lokomotive i djelatnost na stanici prikazani su na više razglednica.

Okolica Knina prikazana je u dva dijela. Prvi se odnosi na Kninsko polje s tvrđave i na razglednice okolnih sela. Drugi dio razglednica odnosi se na *Glavicu* - poljoprivredno imanje, školu, koju je darovala obitelj Dr. Lovre Montia (1835.-1898.), rođenog Kninjanina, narodnjaka i prvog gradonačelnika Knina, koji se u Saboru zalagao za uvođenje hrvatskog jezika u svu upravu i škole, kao i za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom.

Posebnu draž monografiji daju razglednice narodnih nošnji kninskog kraja s početka 20. stoljeća. One nam pružaju uvid u način odijevanja žitelja tog kraja. Veoma su zanimljive poze osoba prilikom snimanja, od motiva koji prikazuje „muško junaštvo“ do lirskih i osjećajnih poza žena koje na razglednicama „pričaju svoje priče tog kraja, način života i svega onog što im takav život daje“.

Razglednice s motivima tzv. mozaika daju vrlo različit pogled na grad iz nekoliko perspektiva. Tu se nalazi i jedna veoma zanimljiva razglednica s dvije slike Driša i dvije slike Knina, iako je naslovljena kao razglednica iz Knina.

Potom slijede razglednice o rijeci Krki. Pored tekstualnog dijela o rijeci, prikaz razglednica o toj ljepotici započinje s razglednicom slapa *Krčića*, koji je ujedno i izvor rijeke, te se nastavlja s razglednicama obala Krke ispred grada - Rivom, šetalištem. Slijede slapovi *Bilušića buk* i slap *Manojlovac* (najviši slap na Krki), zatim hidroelektrana *Miljacka (Manojlovac)* koja je izgrađena 1906. godine. Potom se nižu razglednice manastira *Krka* i polja uz rijeku te *Roški slap*, a iza toga se ukazuju biserni obrisi Visovačkog jezera i prekrasni otočić Visovac, s crkvom i franjevačkim samostanom. Slijedi 13 km plavetnila rijeke, pa *Skradinski buk*. Prije *Skradinskog buka* u Krku se ulijeva rijeka Čikola, tvoreći veliko porječje s obiljem vode i bujnim biljnim i životinjskim svijetom. Ispod buka izgrađena je (1895.) prva hidroelektrana (*Jaruga*) u Hrvatskoj, i jedna od prvih u svijetu. Krka dalje mirno teče ispred Skradina i ulijeva se u Prokljansko jezero, pa u bazen šibenske luke, da bi se konačno ulila kod svjetionika Jadrije u Jadransko more.

Na kraju monografije nalazi se petnaest veduta (slikarski ili grafički prikaz kraja) grada Knina. Najraniji poznati prikaz Knina i tvrđave je na karti koju je

tiskao Mateo Pagano u Veneciji 1527. godine s naslovom *Tuto el cotado di Zara e Sebenicho* (*Cijela regija Zadra i Šibenika*). Potom slijede četiri prikaza (vedute) Knina iz turskih vremena, kada su ga potajno crtali venecijanski vojni inženjeri radi priprema za oslobađanje grada od Turaka. Ovaj atlas se naziva Coronellijev atlas.

Svaka razglednica u ovoj monografiji ima svoj naslov. Tu se nalazi ili ime grada ili rijeke koju prikazuju ili kratki opis motiva što prikazuje. Starije razglednice su naslov imale upisane u slici s prednje strane. (neke dolje ili gore, neke lijevo ili desno). Novije razglednice taj naslov nose na poledini. U monografiji se pod razglednicom daje i zanimljiv opis ili komentar prikazanog motiva. U drugom redu pod razglednicom napisan je nakladnik ili izdavač i oznaka razglednice. Najčešće su to brojčane oznake proizvođača razglednice. Red ispod spominje se i ime mjesta gdje je razglednica poslana i datum otpreme ili datum iz teksta poruke. Razglednice su grupirane i po povijesnim cjelinama (kao za vrijeme Austro-Ugarske Monarhije do 1918. godine, pa prve Jugoslavije od 1918. do 1945. godine, zatim druge Jugoslavije od 1945. do 1990. godine, i na kraju Republike Hrvatske od 1990. do kraja 20. stoljeća).

Monografiji „**Knin na starim razglednicama i vedutama**“ mjesto je u svim školskim knjižnicama ne samo Šibensko-kninske županije, nego i u svim sveučilišnim i gradskim knjižnicama. Autorima treba čestitati na odabiru i raznovrsnosti razglednica, uz jednu zamjerku da je tekst, koji govori o povijesti Knina od 1818. do 1995. godine, pisan površno s nizom površnih ocjena, te da mu nije mjesto u ovoj kvalitetnoj monografiji.

Velimir Karabuva